

"ESPEZIALITATEKO HIZKERAK ETA TERMINOLOGIA" JARDUNALDIAK

(EHU: LEIOA, 2008ko urtarrilaren 31n)

Mahai-ingurua: Aholkularitza-lanaren ustiaketa didaktikoa

Alfontso Mujika

Elhuyar Hizkuntza Zerbitzuak

Elhuyar Fundazioa

1 Arau/gomendio/aholku, zer eredu da egokiena eta zergatik? Hau da, zer moldetan saiatu behar dugu eragiten erabiltzaileari edo, beste era batera esanda, zer estrategia erabiliko dugu erabiltzaileak bultzatzeko zerbitzu jakin batean hartutako erabakiei kasu egitera?

ERANTZUNA

Hizkuntza-aholkularitzako edozein estrategia erabakitzeko orduan, azken erabiltzailea hartu behar da kontuan. Erabiltzaile guztien egoera eta inguruabarrak berdinak ez direnez, erabiltzaile-tipologiaren arabeko estrategiak pentsatu behar dira.

Gure kasuan, hizkuntza-aholkularitzaren aldetik, barne-bezeroak eta kanpo-bezeroak ditugu Elhuyarren, eta ezin berdin jokatu guztiekin. Barne-bezeroak dira guretzat Elhuyarren izenean argitaratzen edo kanporatzen diren lanak egiten dituztenak. Hauek:

-Zientzia-dibulgazioan aritzen diren erredaktore eta artikulugileak: *Elhuyar Zientzia eta Teknika* aldizkaria, *Norteko Ferrokarrilla* irratsaioa, *Teknopolis* telebista-saioa, ZerNola.net, Zientzia.net eta Basqueresearch.com guneak egiten dituztenak.

-Elhuyarrek argitaratzen dituen liburuen, multimedia-produktuen eta hiztegien egileak.

-Elhuyarren bezeroentzako itzulpenak (unibertsitatea, lanbide-heziketa, administrazioak, enpresak...) egiten dituztenak.

-Elhuyarrek kaleratzen dituen prentsa-oharrak, berriak, deialdiak, iragarkiak egiten dituztenak, hau da, enpresaren komunikazioaren eta marketinaren arduradunak.

Barne-bezeroen gaineko kontrola estua da: arau orokorrak eta barnerako baino ez diren estilo-arauak erabiltzen ditugu eta betearazten ditugu. Produkzio hori guztia kontrolatu egiten da, "iragazi" egiten da, hau da, zuzendu egiten da argitaratu aurretik.

Horrek guztiak badu helburu bat: Elhuyarren izenean kaleratzen den produkzio guztia, hala idatzizkoa nola ahozkoa, estilo berekoa izatea eta eredu garbi eta koherentea lortzea. Nolabait esateko, "Elhuyarren hala egiten dugu" esan ahal izatea.

Kanpo-bezero deritzegu Elhuyarri aholkua eskatzen diotenei edo Elhuyarrek ematen dituen ikastaroetako ikasleei (irakaskuntzako profesionalak izaten dira askotan). Haien gaineko kontrolik ez dago, jakina. Kanpo-bezeroen kasuan, gure hizkuntza-aholkularitzaren helburua bikoitza da: batetik, estilo-eredu koherente bat eskaintzea, profesionalaren beharrak asebeteko dituen; bestetik, Elhuyar euskararen estandarizazioaren paisaian kokatzea, hau da, Elhuyar euskararen estandarizazioaren eta modernizazioaren erreferenteen artean kokatzea, batez ere zientzien eta teknologien arloan.

Hasierako galderara itzulita, gure estrategia, llabur-llabur esanda, bitarikoa da: arauak eta gomendioak.

Arauak, lehen-lehenik, Euskaltzaindiak ematen dituenak dira. Ez dira eztabaidatzen (arazo puntualak kenduta); bete egiten dira.

Euskaltzaindiak arautu ez duen arloetan, Elhuyarrek emandako eta bete beharreko hobespen-arauak ditugu. Elhuyarke hizkuntza-kalitateko taldeak ezartzen ditu; berak egiten ditu horretarako azterketak, eta, behar izanez gero, berretsi edo aldatu egin ditzake. Adibidez, marratxoa nola erabili hitz-elkarteetan.

Arauen azpiko mailan, hobespen-gomendioak ditugu. Bete beharreko hobespen-arau bihurtzeko bidean daudenak. *De facto*, bete egiten ditugu, horren arabera zuzentzen baititugu testuak, baina ez daude toki bakar batean jasota eta esplizitatuta, eta estilo-gomendio gisa zabaltzen ditugu. Era askotakoak dira. Hona hemen adibide batzuk:

puntuazioa eta ortotipografia

-komaren erabilera (mendeko perpausen eta perpaus nagusien artean bai, konpletiboetan ez; lokailuak koma artean, gutxienez; subjektuaren eta predikatuaren artean komarik ez...).

-maiuskulen erabilera

-sinboloak (nazioartekoak, zuriunea % sinboloaren ondoren...)

deklinabidea

<zein...bait-> izenordain erlatiboaren deklinabidea:

(EZ) zein, zeinek, zeini...

(BAI) zeina, zeinak, zeini...

-sigla, ikur eta abarren deklinabidea (BEZa, 11n, CO₂-a...)

morfosintaxia

-erakusle eta izenorde genitiboak (*haren/bere* bereizketa; *haien/beraien/beren/euren* formen arteko hobespenak...)

-erakusleen graduen espezializazioa funtzio anaforiko-kataforikoetan (hau, hori, hura)

hobespen terminologikoak

EZ	BAI
(fisikan) jario, ahalmen	(fisikan) fluxu, potentzia
(biologian) ARN, ADN, gene-adierazpena	(biologian) RNA, DNA, gene-espresioa
(informatikan) programazio-hizkuntza	(informatikan) programazio-lengoaia
(zoologian) (Carnivora ordenakoak) haragijaleak (Bivalvia klasekoak) kuskubikoak	(zoologian) (Carnivora ordenakoak) karniboroak (Bivalvia klasekoak) bibalbioak

2- **Nola desadostasunari aurre egin?** Gerta daiteke bat ez etortzea irizpide edo erabakietan tartean dabilzan agente edo aktoreetako batzuk (egilea, zuzentzailea, aholkularia, terminologoa, araugintzaren arduraduna...); bada, nola aurre egin desadostasunari modu eraginkor eta errealistan?

ERANTZUNA

Batetik, hitz eginez eta eztabaidatuz; bestetik, diziplinaz.

Irizpide eta erabakietan aktoreetako bat ados ez badago, azaldu egin behar du, eta argudiatu. Entzun egin behar zaio. Baina ez edozein kasutan. Adibidez, Euskaltzaindiaren arauak ez dira eztabaidatzen (terminologiari lotutako arazo puntualak izan ezik). Gure hobespen-arauak ere, oro har, ez dira eztabaidatzekoak. Adibidez, marratxoa Elhuyarrek erabakia duen bezala erabiltzen ez duen egileak, Elhuyarren argitaratu nahi badu, Elhuyarren finkatua dagoen moduan jarri behar du marratxoa —berak jarri edo, berak jartzen ez badu, zuzentzaileak jarriko du—. Nolanahi ere, beti egin daitezke salbuespen puntualak hobespen-arauetan.

Baina eragozpena beste maila batekoa bada, adibidez, terminologikoa bada, eragozleari entzun egin behar zaio, eta, eztabaidatu ondoren, ebazten saiatu. Ebazpen argirik egiterik ez dagoenean, malgu jokatu behar da. Ebazpena egiteko orduan, askotariko faktoreak hartu behar dira kontuan:

soziolinguistikoak (erabilera sektorialak, tradizioa edo tradiziotxoak, zabalkundea) eta linguistikoak (zuzentasun gramatikala, koherentzia terminologikoa...).

Adibidez, *Munduko ugaztunen hiztegia* liburua argitaratu zuen Elhuyarrek duela urte batzuk. Egileak EHUKo irakasle eta UEUKo kideak ziren. Egileek <zenbatzaile> + <izen> erako izenondoak proposatu zituzten, eta Elhuyarko terminologoez, izenondo horiek badaezpadaoak zirela iritzita, izenlagunen bidea proposatu zuten.

Egileak	Elhuyar	Ingelesezkotako izena eta latinezkoa
antilope lauadarra	lau adarreko antilopea	Four-horned antelope (<i>Tetracerus quadricornis</i>)
sagu martsupial hirumarra	hiru marrako sagu martsupiala	Three-striped marsupial mouse (<i>Moycitis melas</i>)
jerbo mongoliar bosthatza	bost hatzeko jerbo mongoliarra	Mongolian five-toed jerboa (<i>Allactaga sibirica</i>)

Egileek, baina, ez zuten onartu Elhuyarren aukera, eta berenari eutsi zioten. Adostasunik ez zegoenez, bi aukerak argitaratzea proposatu zuten Elhuyarrek egileei. Eta hala egin zen.

Halakoetan ezin da inposizioa erabili, ez du balio aginte-makila erakustea. Oso arrazoi pisuzkoak, linguistikoak eta soziolinguistikoak, izan behar dira erabakiak behartzeko. Horrelakorik ez badago, hobespenen linboan utzi behar dira auziak, ontzen. Beharbada, ez da oso irtenbide eraginkorra izango, baina bada errealista. Hizkuntza-eredua ezin da eraiki erabiltzaileen kontra; batez ere, erabiltzaileak kualifikatuak direnean.

3- **Erabiltzaileen jarrera aholkularitzaren aurrean:** estimua, onarpena, men egitea? Zer eskatzen du erabiltzaileak? Erantzuten zaio hizkuntza-zerbitzuetatik?

ERANTZUNA

Erabiltzaileak, oro har, ondo hartzen du aholkularitza. Arrazoiak eta argudioak emanez gero, eskarmentuak erakusten du jendea prest dagoela bere ohiturak aldatzeko, eredu argia eta koherentea eskainiz gero.

Jendeak "errezetak" nahi ditu, eta hizkuntza-zerbitzuak beti ez du errezetarik, baina erabiltzaileak eskertu egiten du aholkularitza: batzuetan, arazoa konpontzen diolako; bestetan, berak arazorik ikusten ez zuen tokian arazoa dagoela ikusarazten diolako.

Kanpoan ematen ditugun ikastaroetan oso argi ikusten da hori. Hitz elkartuetan marratxoa (aukerako marratxoa) erabiltzen ez duen erabiltzaileari azalduz gero marratxoak hizkuntza teknikoan zer abantaila dituen (adibidez, "erreakzio beroa" eta "erreakzio-beroa" guztiz gauza desberdinak direla; edo "egun argia" eta "egun-argia", edo "grabazio etena" eta "grabazio-etena", edo "abere hiltzaile" eta "abere-hiltzaile"), erantzuna ona izaten da.

Baina aholkularitzak, eraginkorra izango bada, iraunkorra behar du, ez puntuala. Sartu-irtenak eginez, nekez lortuko du aholkularitzak ohiturak aldatzea. Lan jarraitua da; hala izan behar du emaitzak lortuko baditu.

4- Nola bideratu hizkuntza auziak, bitartekotza-lanetan? Oro har, nola antolatu hizkuntza-bitartekotza lanak, itzulpen-lanetan, enpresetan, gizarte osoari begira prestatutako araugintzan...

ERANTZUNA

-itzulpen-lanetan:

Lehenik eta behin, behar ez den hizkuntza-auzirik sortu gabe, asmatuta dagoena berrasmatzen ibili gabe; asmatu beharrekoa asmatuz, bai, baina zuhur jokaturik. Horretarako, informazioa behar da, corpusak behar dira, erreferenteak behar dira. Gaiari aditu direnei entzun behar zaie, eta itzultzaile eta zuzentzaileen artean komunikatu egin behar da, eztabaidatu, foroak erabili, mintegiak egin. Bakarka baina ingurukoei begiraturik —eta, behar denean, ingurukoei kopiatuz— egiten den jarduera kolektibo gisa ulertu behar da itzulpengintza.

-enpresetan:

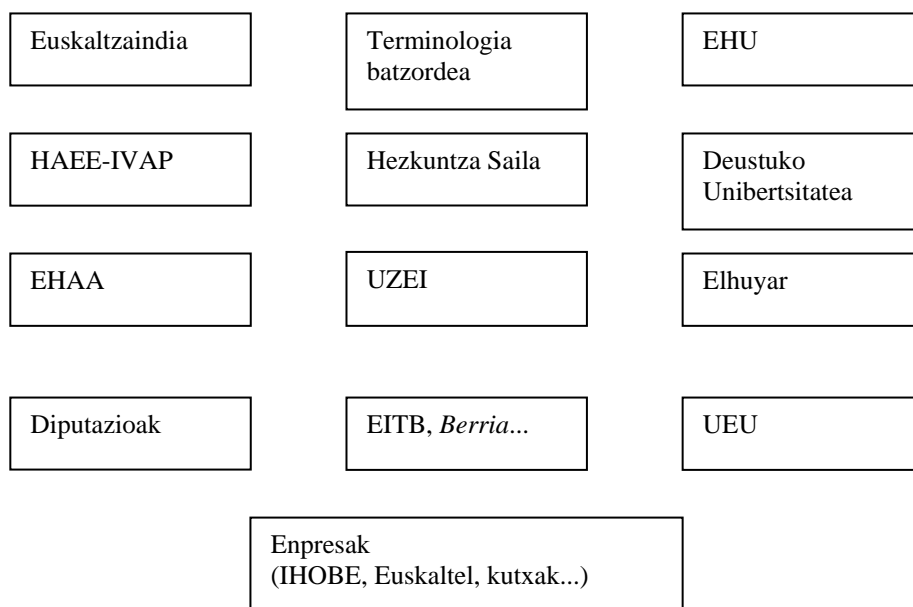
Elhuyarren, trebakuntza deitzen diogu. Trebakuntza formala garrantzitsua da (itzultzaile-zuzentzaileak elkartu eta gai bat eztabaidatu, edo testu bat aztertu edo zalantzak plazaratu), baina are garrantzitsuagoa da trebakuntza ez-formala, denborarekin eta galdera eta kontsulta zuzen eta zeharkakoen bidez lortzen den jakintza kolektiboa, giza talde batek lan kohesionatua produzitzea eragiten duena. Komunikazioa da ezinbesteko baldintza. Hortik aurrera, hizkuntza-auziak kudeatzen saiatu behar da, eta ez goitik behera ebatzi; negoziatu egin behar da.

-gizarte osoari begira prestatutako araugintzan:

- Euskaltzaindiaren araugintza dago toki gorenean; harena da ardurarik eta erantzukizunik behinena. Horregatik, bikaintasuna eskatu behar zaio araugintzari dagokionez (taxuzko arauak, ongi

euskarrituak, albo-ondoriak ere ondo neurtuta). Alde horretatik, Euskaltzaindiak saihestu egin behar luke errealitate soziolinguistikoaren gainetik pasatuta egindako esku-hartze puntualak (*Europar Batasuna, garapen iraunkorra*). Zorionez, badirudi horretaz jabetuta dagoela Euskaltzaindia.

- Terminologian, 2002an Eusko Jaurlaritzak sortutako Terminologia batzordeak orain arte ez du, zoritxarrez, oso lan eraginkorrik egin. Gaur egun terminologiaren paisaiaren argazkiak erakusten duen errealitateak ez du antz handirik duela bi hamarkadakoarekin. UZEIk dagoeneko ez du behinolako zentralitatea. Dena den, horrek badu alde positibo bat, adierazten baitu euskararen normalizazioa aurrera doala eragile gehiago ageri diren neurrian. Gaur egungo errealitatea poloaniztuna da, eta hori, berez, ez da txarra, baldin eta komunikazio-kanalak sortzen badira eta sakabanatze terminologikoa ekartzen ez badu berekin.

Terminologiaren eta araugintzaren sortzaile eta zabaltzaile nagusiak

- Gainerakoan, han eta hemen ehunduz doa estandarra, nahi baino polikiago bada ere. Hala ere, askotan, espezialista-edo garenok oso arazo xeheetan ibiltzen gara, eta ez gara ohartzen guk ia konturatu gabe egunero gauzatzen ditugun eta onartutzat ditugun hizkuntza-auzi asko eta asko, jadanik guretzat auzi ez direnak, auzi edo eztabaidagai, edo, are okerrago, gai ezezagun direla oraindik erabiltzaile askorentzat.

Batzuetan pentsatzen dugu gauza asko airean ditugula oraindik, estandarraren eraikina hastapenetan baino ez dugula, gauza asko eta asko zalantzatan ditugula, baina, hasiberri bati azaldu behar

diogunean, ikusten dugu errealitatea ez dela hain beltza; duela 20-25 urteko testuak hartuta ondo frogatzen da hori.

Hizkuntza-bitartekotzaren langintza bi ardatzetan antolatu behar da. Batetik, eztabaidan, iritzitrukean eta informazioaren kudeaketan, aurrera egiteko. Bestetik, komunikazioan, etengabeko komunikazioan, erabiltzaile ez-espezialistengana ondo iristeko.